

НЕПОЛИТИЧЕСКОТО ОСНОВАНИЕ НА ПОЛИТИЧЕСКИЯ РЕАЛИЗЪМ

Денис Киров*

THE UNPOLITICAL FOUNDATION OF POLITICAL REALISM

DOI: 10.54664/STOP7948

Denis Kirov

Abstract: *This article aims at exploring political realism and, in particular, examining the way in which the fundamental definition of international relations theory is formulated. The main thesis is that the way in which the concept of realism is structured conflicts with the inherent meaning of the proposition of 'political realism' because it ignores the essence of the concept of the 'political'. This conflict is expressed in defining realism entirely in terms of and within the conceptual field of ethics. Realism thus becomes not an essentially political theory but a moral-normative one, which takes away its explanatory potential. The only way to overcome this theoretical obstacle is through changing the presuppositions of realism with those belonging to political reality.*

Keywords: *political realism, the political, political ethic, Carl Schmitt, Hans Morgenthau*

Както всяка политико-философска теория разполага със свое основание в изначална концепция-източник, така и политическият реализъм открива това свое основание в борбата за власт и реакцията срещу идеализма на периода след Първата световна война. Традицията на реализма обаче страда именно от фундаменталното дефиниране на тази своя основа, разработена от гру-

* Денис Киров – докторант, Катедра по международно право и международни отношения, Юридически факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, e-mail.: denisvk95@abv.bg

пата основатели на теорията. Тази статия поставя като основна теза критиката на първото основание на реализма и се опитва да разкрие къде се коренят грешките и проблемните моменти.

Политическата традиция на реализма не е дълга и е грешка да се търси *post hoc* рационализация и ретроактивно изграждане на школата чрез позоваване на конкретната триоца от автори: Тукидид, Макиавели, Хобс. Този период от близо 2000 години с ясно прекъсната линия помежду им трудно може да бъде определен като основаване на теорията на реализма, а какво остава и да се говори за ясно обособена школа. Всеки един от тези автори принадлежи на своето собствено време и идеите му трябва да се разглеждат именно в контекста на този исторически период. Поради това за основатели на политическия реализъм се приемат авторите от първото академично поколение след края на Втората световна война. По-конкретно, основоположниците на школата, които заслужават това наименование са Ханс Моргентау – който категорично има най-сериозни заслуги за консолидирането на реализма като обща теория, Райнхолд Нийбур и Джордж Кенан, а с по-маргинални позиции са Реймонд Арон, Джон Херц и други. Тук ще се концентрираме основно върху трудовете на първите трима изброени, защото те имат най-сериозно влияние върху първоначалното чисто теоретично оформяне на реализма и предопределят неговата съдба.

Основанието

Политическият реализъм е теория, която е основана върху схващането на международната среда като пространство на постоянна борба за власт, анархия и конфликт на интереси. Наименованието на самата теория предполага дескриптивност и сблъсък с действителната обстановка и състояние на политическия свят (Morgenthau 1988: 3). Следователно реализмът е построен около вече изброените концепции. Ако основите на школата обаче бъдат подложени на по-обстоен анализ, на преден план ще изникне и фундаменталната причина за този действителен облик на политическото и политическата среда на международните отношения. Именно дефинирането на тази първа концепции оп-

ределя цялостното развитие на школата и теорията и точно тази дефиниция я проблематизира, защото категорията на формулировката не е политическа, а етическа. Съответно политическият реализъм се озовава в състояние на производност от етическото, което не кореспондира на претенцията, която определението „политическо“ носи със себе си. Това не-политическо дефиниране на първото основание на теорията е основен обект на този текст.

Човешката природа е консенсусното решение относно източника на политическото и постоянната опасност от конфликти в международната среда (Morgenthau 1988: 4). Човекът бива дефиниран изцяло в християнски смисъл, т.е. човекът след грехопадението, който е извечен наследник на първородния грях и по природа е потънал в своите плътски и земни щения (Murphy 1997: 11). Тази неотделима от човешкия нрав характеристика го определя като неморален, но способен все пак на морално действие, защото преди всичко разполага със свободна воля и със способността да върши добро. Една от тези базови човешки характеристики е егоизмът, който Моргентхау успява да формулира в два смисъла – егоизъм като осигуряване на материална сигурност и властолюбие спрямо останалите хора (Morgenthau 1947: 165). Оттук следва и известната теза на Моргентхау, че човек е фундаментално неспособен на алтруистично поведение (Morgenthau 1945), защото всяко негово действие е по същество чист егоизъм. Ако все пак човек опита да помогне на общността си, тази негова помощ става възможна единствено благодарение на предхождащия благородното дело егоизъм, чрез който бива натрупвана материалната възможност за щедрост. Другият тип егоизъм обаче е чувствително по-опасен поради качествено различна структура. Става въпрос за волята за власт на човека или с думите на самия Моргентхау *animus dominandi*. Това влечение, тази неконтролируема воля е причината за формирането на държава – Хобсианското влияние просто не може да бъде игнорирано в случая – а държавата, от своя страна, инкорпорира, засилва и проектира тези властови стремежи на индивида извън териториалните си граници (Morgenthau 1947: 169).

Този синтезиран прочит на реалисткото начало оформя политическото като произтичащо от индивидуалната воля за власт и егоизъм. Един от проблемите е, че тази формулировка е с дълбок етически отенък. Другият е, че е формулирано като произтичащо от частно-индивидуалното пространство, а не от публично-политическото. Това обаче ще бъде разгледано в друг смисъл. Какво обаче предполага политическите мотиви или по-точно генезисът на политическото да бъде схванат в етически смисъл и защо това е проблем?

В нормативната морална философия етическото поведение предполага доброто поведение. Следователно нормативността се стреми към постановяването на правила за максималното заглушаване на злото и изкореняване на подобно поведение в рамките на общността. Декалогът е чудесен пример за етически нормативизъм, който адресира човешкото поведение в обществото. В етическата хипотеза доброто и злото са в постоянно диалектическо напрежение и схващането за едното и другото варира и според културния субект, в рамките на когото е оформена конкретната етика. Да се върнем на Моргентау – човекът е неспособен да върши добро, тоест, е неспособен да бъде морален. От този етически проблем, от човешката природа на онтологическа а-моралност, произтича волята му да властва. Следователно властта е по начало отричаща морала, или по-скоро е морално зло, защото е следствие от греховността на човека или по-конкретно от неговия егоизъм. Така политическото се оказва в момент на генезис резултат от етическа оценка за дадено поведение. Финалният извод на реалистите води до тоталната анихилация на политическото като онтологическа възможност, защото предполага политическо действие качествено еднакво на всяко останало, от което следва задължението за максимално спазване на универсалните правила на морала. Самият Моргентау заявява, че човекът има първо задължение пред човечеството, след което пред държавата си (Morgenthau 1947). Тоест моралното поведение задължава ограничаването на политическото. Това е напълно естествено следствие от първоначалното основание на политическото като продължение на етическото, като негово производно. В тази хипотеза ети-

ческото има пълен онтологически контрол над политическото и определя неговата граничност и възможност за разгръщане (Murray 1997: 2).

Претенцията на реалистите за *реализъм* обаче признава невъзможността за изкореняване на злото и логиката на самото политическо действие. Това само по себе си предполага парадоксалност по отношение на самия генезис на политическото. Все пак школата признава ситуацията на невъзможност за помиряване на политическото действие и етическото изискване, но не изоставя изискването за подобен стремеж (Murray 1997: 86). Все пак политическото е резултат от лоша постъпка, а не от нещо различно, което предполага, че е възможно човекът да се стреми към доброто.

Това изискване води след себе си до два отделни проблема. От една страна, се явява въпросът за допускането все пак на някаква възможност не за конфликт между политическото действие и етическото изискване, а за необвързаност, чисто онтологически, с условието, че това допускане е толкова слабо, че е почти недоловимо. Единственото предположение за наличието му произтича от ясното съзнание, че държавите *все пак* ще влизат в конфликт помежду си. От друга страна, идва хипотезата, че преследването на националния интерес е зло, защото е резултат от властолюбивия егоизъм на държавника. Това твърдение изглежда колкото нелепо, толкова и нихилистично, защото е някакъв вид десекуларизиран аскетизъм, приложен към политическия свят. Класиците на реализма осъзнават докъде води логиката на собствените им постулати и опитват да избягат от този неловък момент. Поради това Моргентхау стига до извода, че националният интерес трябва да бъде защитаван, защото това е *моралната* позиция (Murray 1997: 89, 90, 92). Тази позиция обаче извиква хегелианската теза за държавата като фундаментален източник на морал (Murray 1997: 88). Тази „хватка“ е възможна, защото ако изискването за тъждество между моралното добро и националната политика е налично, най-лесният начин за решаване на този въпрос е именно да се постави предварително като източник и на

двата феномена едно и също явление – държавата. Ако държавата е източникът на своя собствен интерес, както и на определението за кое е добро, то несъответствието би било изначално невъзможно. Тезите на Хегел обаче не са част от канона на реализма и би било интелектуална фалшификация да решим реалисткия подход чрез неподобни нему решения. Следователно тази хипотеза отпада още като възможност, а класиците на реализма откриват разрешаването на конфликта в друго логическо развитие. Моргантау, а и Кенан йерархизират ценностите в международните отношения, с което поставят стремежа към осъществяването на универсалните морални принципи на най-високо ниво (Murray 1997: 91). С това отнемат абсолютността на държавата като ценност – релативизират я исторически¹ – и така националният интерес не е най-върховната ценност. В тази хипотеза държавата се превръща в инструмент на етическото изискване, а не политическата реализация на дадена група.

Националният интерес получава своята легитимност от съотнасянето му към общите морални принципи. Това отново напомня за ограничаването на способа на разгръщане на политическото. Интересът е валиден като такъв, ако е в съответствие с етическото, в противен случай, без да е фундаментално съобразен с общите морални принципи, той не може да бъде възприет за валиден. Следователно се стига и до радикалното твърдение, че само оцеляването на държавата трябва да е отнесено към нейния дълг към общия морализъм (Murray 1997: 89–90). Тази хипотеза е въплъщението на наказанието за греха и изпращането на недостойните в Ада. Ако дадена държава не осъществява изискванията към нея самата за спазването на международните етически стандарти, то тогава тя дори не може да оправдае своето собстве-

¹ Тази релативизация е по същество безпредметна, защото държавата във вида, който Моргантау използва, е просто историческа форма на политическото съществуване. Възможността да изчезне не е революционна идея. Този подход изпуска източника на ценността в държавата, с което поставя под съмнение и цялата структура на този конкретен инструмент.

но съществуване. Съответно, ако все пак една държава оцелява, то преследването на националния интерес не трябва да бъде в ущърб на останалите държави. Тази меко казано странна хипотеза от страна на школата на политическия реализъм, всъщност демонстрира именно фундаменталното несъответствие между формулирането на името на дадена школа и съдържанието на тази школа. На практика реализмът – чрез етическото си построение – е идеализъм, но с повече съобразяване с действителността, без да ѝ бъде отнеман дескриптивният момент. Самият Алистър Мъри определя реализма по този начин и му дава дефиниция, свързана ексклузивно с приближаването на идеализма и реалността, за да е възможна етическата нормативност (Murray 1997: 2). Точно този етически момент е и смъртната рана на реализма.

Решението

Проблемът за фундаменталното формулиране на реализма изисква своето решение, в името на логическата кохерентност на теорията и нейната цялостна състоятелност. Ако дескриптивната страна на теорията не е в състояние да обясни определени модели на поведение, а нормативната страна на теорията е цялостно налична², то тогава реализмът винаги ще бъде в по-нисша позиция по отношение на останалите теории за международните отношения, поради самия факт на своето подобно основание. Това подобно основание създава ситуацията, в която автентичната позиция на реализма е просто невъзможна, заради изначалната не-автентичност на самата теория.

Спецификата на научния подход за изграждане на една теория е, че при промяна на някои от изходните позиции логическата

² Същинското разделение между идеалистката позиция и реалистката такава е отношението към нормативизма. Една автентично реалистка теория не може да инкорпорира в себе си нормативизма, защото, отвъд теорията, той е безпредметен. Следователно реализмът е обяснителен по отношение на ставащото, може да бъде в ролята на открит модел за предходно поведение, но по същество е неспособен да каже какво „трябва“, защото това, което „трябва“, просто се разгръща в момента на политическото събитие и участниците са слепи за него.

нишка тръгва по съвсем различен път, което по естествен начин преформулира цялостно мисловната структура на въпросната теория или идея. В случая на реализма такава „смяна“ е нужна, защото в противен случай би било повърхностно преправяне на така или иначе естествените логически изводи. Тоест, ако атаката спрямо реализма – иронично от реалистка позиция – не е насочена спрямо самото му начало, то новите аргументи биха били лишени от смисъл, поради несъответствието им спрямо така поставеното начало. Етическата нормативност на класическия реализъм на Моргентау не е аномалия, а естествен резултат от дефинирането на реализма в смисъла на етическото отрицание на властта. Тази дефиниция обаче е грешна не в абсолютния ѝ смисъл, а в контекста на политическото.

Подходът към политическата реалност трябва да има в своята сърцевина не човека като чисто понятие, а човека в състоянието на своята публичност. Публичността като пространството на политическото е задължително за внасяне в предпоставките на реализма, защото представлява естествеността на осъществяването на политическото отношение (Шмит 2008: 24). Индивидът със своя егоизъм е предзададен чист вид на концептуализиране, което не може да кореспондира на битийно наситената реалност на политическото и неговото събитие. Тази теза на Моргентау не отчита хипотетичността на собственото си построение, което предполага не само метафизическата чистота на понятието, но и невъзможността на осъществяването – на трансфигурирането – като реалност. Дори да го възприемем като идеално-типово построение (по Вебер), отново не можем да го използваме за нещо повече от абстракция и логическо упражнение, защото светът на политическото е възможно най-далеч от света на абстракцията, основно заради „реалната възможност на физическо умъртвяване“ (Шмит 2008: 28). Моргентау поставя индивида дори извън пространство изобщо и го „сваля“ в света като готово построение, основано единствено на собствената си етицизирана природа.

В този смисъл политическото се превръща не в източник и основа, а в резултат от етическото оценяване на човешката по-

стъпка. Моргентау твърди, че разликата между частното и политическото действие на човека се състои в отдалечеността от моралната норма (Morgenthau 1947: 167). С други думи, всяко политическо действие е зло, но също така е зло, без което не може. Реализмът трябва да забрави за това дефиниране на политическото в смисъла на етическото и да се откъсне от онтологическото превъзходство на етиката, защото това е изкуствено построено превъзходство единствено в смисъла на теорията. Най-яркото и точно дефиниране на политическото се открива при Карл Шмит, според когото политическото се състои в разделението на приятели и врагове (Шмит 2008: 21). Такава дефиниция вече може да бъде дефинирана като основа на реализма, защото е автентично политическа, не в смисъла на нечия политика, а в смисъла на понятието за политическото само по себе си. Етическото съображение тук няма никаква способност да бъде привнесено като изискване, защото представлява явление от друг порядък. Индивидът като чисто понятие е неналичен, защото е мислен единствено в групата. Цялостната аргументация на един такъв реализъм, който възприема разделението между приятели и врагове, вече бива структуриран около идеите за политическата субективност, която не инструментализира всяка политическа общност за целите на така или иначе липсващите универсални морални принципи, а приема перспективата на самото съществуване на политическата общност. Аргументът вече не е етически, в смисъла на Моргентауите построения, които оправдават действието експлицитно в морален смисъл и с морални цели, а екзистенциалистки (Шмит 2008: 22), защото целта на политическата общност е нейното съществуване като такава. Тя не открива основанията си в постигането на цели извън самата себе си, тоест в смисъла на обект, който не е същностно при-наличен като онто-екзистенциална реалност или воля за самия субект, а осъществява това съществуване единствено в смисъла на неговото продължение и самоинтегриране. Оцеляването в смисъла на реализма не е резултат от постигането на етическите изисквания, а е резултат от побеждаването в конфликтите, които са част от историческата съдба

на всеки политически субект. Етическото основание на реализма не може да отведе до подобни изводи, защото е по същество не-политическо и а-субективно. Тоест не позволява – дори като абстракция – пространството на субекта за реализация и динамизъм, а обективизира полето на международните отношения като принцип.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Шмит, К. 2008. *Понятието за политическото*, София. // Shmit, K. 2008. *Ponyatiето za politicheskoto*, Sofia.

Morgenthau, H. J. 1988. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, USA.

Morgenthau, H. J. 1947. *Scientific Man vs Power Politics*, London.

Morgenthau, H. J., 1945 *The Evil of Politics and the Ethics of Evil*, *Ethics*, Vol. 56, No. 1 (Oct.), pp. 1–18, 1945.

Murray, A. J. H., 1997, *Reconstructing Realism. Between Power Politics and Cosmopolitan Ethics*, Edinburgh.